

Tóth Bettina

Európai éghajlati jelentés: megkongatták a vészharangokat

Bevezetés

Európa a 2023-as évben számos szélsőséges időjárási jelenséget élt meg, köztük a rekordhőmérsékletet, az átlagosnál kisebb talajnedvességet, az árvizeket és a villámárvizeket is említeni lehet. Erről készített jelentést az Európai Éghajlatváltozási Szolgálat és a Meteorológiai Világszervezet, amelyben azt is megvizsgálták, hogy ezek a szélsőségek, valamint a szakpolitikai cselekvés milyen hatást gyakorolt az emberi egészségre.

Az április 22-én közzétett, *Az éghajlat európai helyzete (European State of Climate, ESOTC)* című jelentésben a Kopernikusz Európai Éghajlatváltozási Szolgálat és a Meteorológiai Világszervezet az éghajlati viszonyok és változások leírását és elemzését teszi közzé a Föld egészéről.¹ Ezek az adatok figyelmeztető jelzést adnak az éghajlatváltozás mérséklésére irányuló sürgős, összehangolt globális fellépésre.

Hőmérséklet-emelkedés földön és vízen

Európa a leggyorsabban melegedő kontinens, ahol a hőmérséklet a globális átlagnál mintegy kétszer gyorsabban emelkedik. Az ESOTC 2023 szerint az Európában feljegyzett három legmelegebb év mindegyikét 2020 óta regisztrálták, a tíz legmelegebbet pedig 2007 óta. A 2023-as adatokat tekintve a hőmérséklet Európa nagy részén az átlagosnál jelentősen magasabb volt: Kelet-Európa egyes részein akár 2,6 °C-kal, az Alpok egyes részein pedig 2,3 °C-kal. Délkelet-Európa nagy részén, valamint Nyugat- és Közép-Európa egyes részein a valaha mért legmelegebb év volt a tavalyi.

A szárazföld átlaghőmérséklete mellett a tengerfelszín esetében is rekordot állapít meg a jelentés: a Földközi-tenger egyes részein és az Atlanti-óceán

¹ European State of the Climate [é. n.].

északkeleti részén a valaha mért legmelegebb éves átlagos tengerfelszín-hőmérsékletet mérték, egyes részeken akár 5 °C-kal is meghaladta az átlagot.

Ez a jelentős éves emelkedés ugyanakkor nem a nyári rekordhőmérsékletben testesült meg, ennél sokkal összetettebb volt a szélsőséges jelenség: a meghosszabbodott, júniustól szeptemberig tartó intenzív, hóhullámokban, erdőtüzekben és aszályban gazdag nyár Európa egyes részein jelentős csapadékkal, akár árvizekkel is párosult. Példának okáért a magyarországi mezőgazdasági kárenyhítések is jól mutatják a tavalyi év diverzitását, miszerint nem a nyári hőség okozta szárazság jelentette a legnagyobb kihívást. Míg 2022-ben a kárnemek közül az aszályal érintett területekre fizették a legtöbb kárenyhítést,² 2023-ban már a tavaszi fagykár által sújtott termőföldek esetében volt a legmagasabb az állami kifizetés.³

Ugyanakkor vannak olyan régiók Európában, ahol az átlagosnál melegebb időjárás jelentős tűzveszéllyel is párosult. Nagy tüzek keletkeztek például Portugáliában, Spanyolországban, Olaszországban és különösen Görögországban, ahol a valaha Európában feljegyzett legnagyobb, mintegy 96 ezer hektáros erdőtűz keletkezett.⁴ Az EU-ban összesen 500 ezer hektárnyi erdőtűzet regisztráltak, amely megegyezik London, Berlin és Párizs együttes területével.

Ezzel párhuzamosan Dél-Európát sújtotta a legjelentősebb hőstressz is, de egész Európát tekintve növekszik ez a jelenség. Ennek függvényében a jelentés megállapítja, hogy a hőség okozta halálozás az elmúlt 20 évben mintegy 30%-kal nőtt. E tendencia ugyanakkor visszafogható, amennyiben hangsúly helyeződik a klímaalkalmazkodás nyújtotta lehetőségekre. Ezek alatt kis léptékű, olcsó és egyszerű beavatkozások is érthetők, mint például a zöldfelület-növelés, amellyel már önmagában pár °C-kal csökkenthető a külső és a belső hőmérséklet egyaránt. Ezekre lehet példa a zöldtetők vagy zöldfalak létesítése is akár. Az uniós kommunikáció eddig kevésbé helyezte a hangsúlyt a klímaalkalmazkodásra, nem úgy, mint a kibocsátáscsökkentésre, vagyis a mitigációra. A Kopernikusz éghajlati kockázatokat vizsgáló tanulmányát⁵ követően azonban az Európai Bizottság kifejezetten fókuszba helyezte az adaptációt mint a jelentésben azonosított kockázatokkal szembeni ellenálló képesség

² 2022-ben a kárenyhítő juttatások 98 százalékát aszálykárakra fordították 2023.

³ AM Sajtóiroda 2024.

⁴ Wildfires in the EU: 2022 Was the Second-Worst Year, a Warning from a Changing Climate 2023.

⁵ OBSERVER: 2023 – A Year of Unprecedented Heat and Climate Extremes 2024.

növelésének eszközét.⁶ Vagyis jelenleg elmozdulás látszik ebbe az irányba az uniós klímapolitika kapcsán.

Több eső, kevesebb havazás

Amellett, hogy 2023-ban is melegrekordok sora dőlt meg, a csapadék terén is szélsőségesebb időjárás jellemezte Európát. A tavalyi év mintegy 7%-kal volt csapadékosabb az átlagnál, egyes adatsorok szerint 1981 óta nem volt ilyen csapadékdús év, mint a 2023-as. Ennek eredményeként az év során az európai folyóhálózat egyharmadán a folyók vízhozama meghaladta a „magas” árvíz-küszöböt, 16%-án pedig a „súlyos” árvíz-küszöböt. Az október és december közötti viharok sorozatának nyomán rekord- vagy rekordközelí vízhozamokat mértek a főbb vízgyűjtőkben, köztük a Loire, a Rajna és a Duna vízgyűjtőin.

Ugyanakkor 2023-ban az átlagosnál kevesebb havas napot is regisztráltak Európában, különösen Közép-Európában és az Alpokban télen és tavasszal. Ez, valamint a nyári magas hőmérsékleti értékek Európa minden részén hozzájárultak a gleccserjég nettó csökkenéséhez. A legdrasztikusabb példa erre az Alpok, ahol a gleccserek 2022 és 2023 között fennmaradó térfogatuk mintegy 10%-át veszítették el.

Mi lesz ezután?

Ha globális viszonylatban tekintünk az éghajlatváltozás okozta kihívásokra, akkor sem látható megnyugtató tendencia. E tekintetben is a 2023-as év jelentette a rekordot: 0,6 °C-kal volt melegebb az 1991–2020 közötti átlagnál és mintegy 1,48 °C-kal az iparosodás előtti átlagnál. Ez is mutatja, hogy az európai klímapolitika jelen mivoltában nem elegendő. Ugyan 2023-ban már jelentős előrelépések történtek a kibocsátáscsökkentés terén, mint például hogy az elektromosáram-termelés 43%-ban megújuló energiaforrásból származott, és emellett 19%-kal csökkent a fosszilisenergiaforrás-alapú termelés, az éghajlati szélsőségek nem kímélték a kontinenst.⁷ A fosszilis energiaforrásokról való leválás fokozatosan megindult, a szakpolitikák széles tárháza áll

⁶ A Bizottság meghatározza az éghajlati kockázatok kezelésének legfontosabb lépéseit az emberek és a jólét védelme érdekében 2024.

⁷ BROWN–JONES 2024.

rendelkezésre az európai döntéshozóknak annak érdekében, hogy még gyorsabban lehessen véget vetni a már évtizedek óta tartó, a folyamatos növekedést kergető fogyasztási modelleknek. Egyes szakértői csoportok szerint az EU robusztusabb klímacselekvéséhez a weimari háromszögnek nevezett, Franciaországot, Németországot és Lengyelországot tömörítő együttműködés jelenthetné a megoldást.⁸ E három ország deklarált célja ugyanis, hogy elősegítse az együttműködést a határokon átnyúló és az egész EU-ra kiterjedő kihívások terén, és erősítse az európai kohéziót. A Jacques Delors Központ által nemrégiben végzett felmérés alapján – amely szerint Párizsban, Varsóban és Berlinben erős demokratikus támogatottságot élvez az éghajlatváltozás elleni fellépés – ezt a zászlóshajót az uniós klímapolitikába is integrálni lehetne, ezáltal közelebb lehetne hozni a közösséget a célok eléréséhez.⁹ A magyar soros elnökséget Lengyelország fogja váltani 2025 elején az új, lengyel–dán–ciprusi trió részeként, vagyis a lehetőség adott lesz az érdekek becsatornázására. Az új intézményi ciklus kezdete után német és francia támogatással ez a hang megerősödhet az uniós döntéshozatalban.

2024. április 26.

Felhasznált irodalom

- 2022-ben a kárenyhítő juttatások 98 százalékát aszálykárra fordították (2023). *Agrárközgazdasági Intézet*, 2023. október 10. Online: <https://aki.gov.hu/2023/10/10/a-2022-ben-a-karenyhito-juttatasok-98-szazalekat-aszalykarra-forditottak/>
- A Bizottság meghatározza az éghajlati kockázatok kezelésének legfontosabb lépéseit az emberek és a jólét védelme érdekében (2024). *Európai Bizottság*, 2024. március 12. Online: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/IP_24_1385
- AM Sajtóiroda (2024): Érkezik a kárenyhítési juttatás a károsult gazdák számára. *Nemzeti Agrárgazdasági Kamara*, 2024. március 28. Online: <https://nak.hu/tajekoztatasi-szolgaltatas/mezogazdasagi-termeles/107003-erkezik-a-karenyhitesi-juttatas-a-karosult-gazdak-szamara>
- BROWN, Sarah – JONES, Dave (2024): European Electricity Review 2024. *Ember*, 2024. február 7. Online: <https://ember-climate.org/insights/research/european-electricity-review-2024/>
- European State of the Climate [é. n.]. *Copernicus*. Online: <https://climate.copernicus.eu/esotc/2023>
- GUÉNARD, Marion – ANDRALOJC-BODYCH, Sylwia (2024): Germany, Poland and France: Recasting a Green Weimar Triangle. *Euractiv*, 2024. április 22. Online: https://euractiv.com/section/central-europe/opinion/germany-poland-and-france-recasting-a-green-weimar-triangle/?utm_

⁸ GUÉNARD – ANDRALOJC-BODYCH 2024.

⁹ REDEKER–JANSEN 2024.

source=Euractiv&utm_campaign=315a6be14e-RSS_EMAIL_CAMPAIGN&utm_medium=email&utm_term=0_24f4b280c0-63203c2dbc-%5BLIST_EMAIL_ID%5D

OBSERVER: 2023 – A Year of Unprecedented Heat and Climate Extremes (2024). *Copernicus*, 2024. február 29. Online: <https://copernicus.eu/en/news/news/observer-2023-year-unprecedented-heat-and-climate-extremes>

REDEKER, Nils – JANSEN, Jannik (2024): Debunking the Backlash – Uncovering European Voters' Climate Preferences. *Jacques Delors Centre*, 2024. március 7. Online: <https://delorscentre.eu/en/publications/detail/publication/debunking-the-backlash-uncovering-european-voters-climate-preferences>

Wildfires in the EU: 2022 Was the Second-Worst Year, a Warning from a Changing Climate (2023). *European Commission*, 2023. november 22. Online: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/jrc-news-and-updates/wildfires-eu-2022-was-second-worst-year-warning-changing-climate-2023-11-22_en?prefLang=hu